

**TOMÁŠ AKVINSKÝ:
TEOLOGICKÁ SUMA I, Q. 82 „O VÔLI“**

Rozum a vôľa. Ako u všetkých živočíchov, tak aj u človeka sa podstata prejavuje prostredníctvom osobitého spôsobu konania. Akvinský u človeka vníma zásadný rozdiel medzi dvoma úkonmi: úkonom človeka (*actio hominis*) a ľudským úkonom (*actio humana*). K úkonom človeka patria reflexívne a neuvedomé pohyby (napr. dýchanie či škrabkanie brady, keď premýšľame), no ľudské úkony sú špecifické len pre človeka. Sú to úkony, ktorými človek vyniká a patria k nim úkony rozumu a vôle. Pri zdôvodnení slobody vôle sa Akvinský odvoláva najmä na to, čo štát a spoločnosť predpokladajú pri konaní: predpisy a zákazy, uznanie a trest, rady a napomenutia by nemali zmysel, keby ľudia nemali možnosť slobodne ich nasledovať alebo nenasledovať (STh I, 83, 1). Slovom, morálka by bola zrušená, keby sa popierala sloboda vôle.

Diskusie o vzťahu medzi rozumom a vôľou oscilujú v riešení dilemy: 1. vôľa je schopnosť, ktorá chce to, čo jej ukazuje rozum ako žiaduce; na základe toho by vôľa nebola slobodná, ale vnímaná len ako exekutívna schopnosť rozumu; 2. vôľa sa určuje nezávisle od hodnotení rozumu, na základe čoho je síce slobodná, no hrozí, že sa stane ľubovôľou či svojvôľou.

Akvinský špecifikuje vôľu ako rozumovú snaživosť, pretože jej úkony sa vzťahujú k rozumom poznaným predmetom. Tým sa vôľa zásadne odlišuje od emotivity. Rozum a vôľa sa neodlišujú ako dve veci, ale ako dve schopnosti tej istej duše. Schopnosti duše sú určené, a teda aj navzájom odlišené prostredníctvom svojich formálnych objektov, teda prostredníctvom tej črty, ktorá sa musí vyskytovať vo všetkých objektoch, aby sa tieto objekty mohli stať predmetmi nejakej schopnosti. Napríklad formálnym predmetom zraku je farba, teda vidieť môžeme len to, čo je farebné. Formálnym predmetom vôle je spoločné dobro. Ak je formálnym predmetom vôle dobro, nemôže človek chcieť to, čo nie je dobré? Podľa Akvinského ľudia volia prinajmenšom to, čo sa im javí ako dobré. Aby sa chcenie aktualizovalo, nie je rozhodujúce, či ide o pravé alebo zdanlivé dobro. „Vôľa nemôže chcieť zlo ako zlo. ... Dobro je definované ako *to, čo je žiaduce* (čiže zlo je to, čo je nežiaduce). Vôľou je možné chcieť niečo zlé, len nakoľko sa to pre nás stáva žiaducim, čiže iba natoľko, nakoľko sa nám to javí po nejakej stránke (trebárs i klamlivo) dobrým.“^a

Ako sa rozum nevyhnutne vzťahuje na prvé princípy, tak sa vzťahuje vôľa k poslednému cieľu, ktorým je blaženosť. To však neznamená, že je neslobodná vôbec. V rámci tohto nevyhnutného nasmerovania vôle k spoločnému dobru, teda k blaženosti, rozum poznáva jednotlivé predmety z rozličných aspektov, čím vôľa ponúka širokú paletu možností. Tým je umožnené, že vôľa nie je determinovaná k chceniu či nechceniu určitého

^a Peroutka, D. (2012): *Tomistická filosofická antropologie*. Praha: Krystal OP, 159-160.

predmetu. „Sloboda má základ v rozume. Rozum totiž vo veci vníma množstvo rozličných stránok..., z ktorých niektoré môžu byť atraktívne, iné neatraktívne. Napríklad pojem „Boh“ môže konotovať [atraktivitu] „sľubujúci večnú odmenu“ i [neatraktivitu] „zakazujúci niečo príjemné“... Predmety teda z pohľadu rozumovej bytosti nie sú fatálne zoradené podľa atraktivity. Preto nie je voľba jedného predmetu nevyhnutná.“^b Keďže nejestvuje nič, čo by nebolo z istého aspektu dobré, všetko sa môže stať cieľom chcenia. No keďže nič vo stvorenom svete nie je vo všetkých aspektoch dobré, môže byť aj nechcené. Až keď človek dosiahne svoje definitívny cieľ, totiž blažené nazeranie na Boha, nebude chcieť nič iné, pretože Boh je vo všetkých aspektoch dobrý. Nijaký jednotlivý konkrétny predmet, ktorý je rozumom poznaný a prezentovaný vôli, ju nedeterminuje, aby ho musela chcieť. Človek sa totiž môže rozhodnúť nielen pre to, či bude chcieť A alebo B, ale sa môže rozhodnúť, či má vôbec konať (*velle et non velle*).

Rozum a vôľa sa vzájomne určujú, pričom vedúcou inštanciou je rozum. Rozum poskytuje poznané dobro, na ktoré vôľa spontánne reaguje. Keby v úkone vôle nebol prítomný moment rozumového poznania, nedalo by sa hovoriť o vôli, stala by sa čírou svojvôľou. Ak na jednej strane hýbe vôľu rozumom poznaný predmet, na strane druhej vôľa hýbe rozumom a ostatnými schopnosťami duše smerom k dosahovaniu blaženosti. Vzájomný pohyb medzi rozumom a vôľou a ich vzájomné ovplyvňovanie opisuje Akvinský taktó: „Rozum poznáva, že vôľa chce, a vôľa chce, aby rozum poznával. A podobným spôsobom je pojem dobra obsiahnutý v pojme pravdy, keďže je táto pravda pochopená. A pojem pravdy je obsiahnutý v pojme dobra, keďže je nejakým žiadaným dobrom“ (Sth I, q. 82, a. 4, ad. 2). Vzájomné prepojenie rozumu a vôle je teda zdôvodnené rozdielom formálnych predmetov oboch schopností. Rozum poznáva všetko v aspekte súcna a pravdy, vôľa žiada všetko v aspekte dobra. „Keby sa teda navzájom porovnali rozum a vôľa podľa všeobecnosti svojich predmetov, musíme povedať..., že rozum je jednoducho vyšší a vznešenejší ako vôľa. No keby sa však uvažovalo o rozume podľa všeobecnosti jeho predmetu a o vôli ako o nejakej určitej schopnosti, tak rozum je opäť vyšší a skorší než vôľa. V pojmoch súcno a pravda, ktoré uchopuje rozum, je obsiahnutá vôľa ako taká, jej úkon a aj predmet. Z toho vyplýva, že rozum uchopuje vôľu, jej úkon, jej predmet a všetky špecifické obsahy, ako napríklad kameň či drevo, ktoré patria pod spoločné pojmy súcno a pravda. Ak sa však uvažuje o vôli podľa spoločnej povahy jej predmetu, ktorým je dobro, tak rozum sám, keďže je zároveň vecou a osobitou schopnosťou, patrí pod spoločný obsah dobra. Pod tento obsah dobra možno zaradiť napríklad rozum sám, uvažovanie ako také a jeho predmet, ktorým je pravda. Z nich každý je nejakým osobitým dobrom. A podľa toho vôľa je vyššia ako rozum a môže ním pohybovať“ (Sth I, q. 82, a. 4, co). Každé dobro, ktoré je cieľom vôle, môže rozum poznávať v rámci svojho aspektu pravdy, a tým posúdiť, či dobro, po ktorom vôľa túži, je skutočné, alebo len zdanlivé. No keďže rozum sa týka pravdy, ktorá je jeho dobrom, vôľa môže hýbať rozumom.

Vzťah rozumu a vôle nie je len súčasťou filozofickej psychológie, ale aj antropológie, etiky a politiky. Rozumom sme schopní rozoznávať správne a zdanlivé dobro, čomu

---

^b Peroutka, D. (2012): *Tomistická filozofická antropológia*. Praha: Krystal OP, 161-162.

sa Akvinský venuje najmä vo svojej teórii prirodzeného zákona. Na základe tohto poznania praktický rozum dokáže formulovať hodnotové sudy, ktoré sa môžu stať individuálnymi a spoločenskými normami, čím je na individuálnej i spoločenskej úrovni umožnený cnostný / dobrý život, ktorý vrcholí v dosiahnutí dokonalej blaženosti.

Tento medailón bol spracovaný podľa týchto monografií: Schönberger, R. (1998): *Thomas von Aquin zur Einführung*. Hamburg: Junius Verlag, 134-149; Peroutka, D. (2012): *Tomistická filosofická antropologie*. Praha: Krystal OP, 159-166.

Ďalej treba uvažovať o vôli.

Je o nej päť článkov:

Po prvé, či vôľa žiada niečo nevyhnutne.

Po druhé, či vôľa žiada všetko nevyhnutne.

Po tretie, či je vôľa vznešenejšou schopnosťou ako rozum.

Po štvrté, či vôľa hýbe rozumom.

Po piate, či sa vôľa rozdeľuje na dychtivú a vznetlivú.

q. 82, a. 1: Žiada vôľa niečo nevyhnutne?

q. 82, a. 1, arg. 1

Pri prvom sa postupuje taktó. Zdá sa, že vôľa nič nežiada nevyhnutne. Augustín totiž v 5. knihe *O božej obci*¹ hovorí, že ak je niečo nevyhnutné, nie je to dobrovoľné. No všetko, čo vôľa žiada, je dobrovoľné. Teda nič, čo vôľa žiada, nežiada nevyhnutne.

q. 82, a. 1, arg. 2

Navyše rozumové schopnosti sa podľa Filozofa vzťahujú na protiklady.² Vôľa je však rozumová schopnosť, lebo „vôľa je v rozume“, ako hovorí v diele *O duši*.³ Vôľa sa teda vzťahuje na protiklady. Teda nie je k ničomu nevyhnutne zameraná.

q. 82, a. 1, arg. 3

Okrem toho na základe vôle sme pánmi svojich úkonov. No nad tým, čo je nevyhnutné, nie sme pánmi. Úkon vôle teda nemôže byť nevyhnutný.

q. 82, a. 1, s. c.

No proti tomu je, čo hovorí Augustín v XIII. knihe *O Trojici*, že „blaženosť žiadajú všetci jednou vôľou“.⁴ Keby to totiž nebolo nevyhnutné, ale [len] náhodné, zlyhala by aspoň u niektorých ľudí. Teda vôľa niečo chce nevyhnutne.

q. 82, a. 1, co.

Odpovedám. Nevyhnutnosť sa vypovedá viacerými spôsobmi. Nevyhnutné je totiž to, čo nemôže nebyť. Nejaké veci [nevyhnutnosť] prináleží na základe vnútorného princípu,

---

¹ Augustinus, A.: *O božej obci V*, 10 (PL 41, 152).

² Aristoteles: *Metafyzika VIII*, 2 (1046b 4).

³ Aristoteles: *O duši III*, 9 (432b 3)

⁴ Augustinus, A.: *O Trojici XIII*, 4 (PL 42, 1018).

či už látkového ako keď povieme, že všetko, čo je zložené z protikladných prvkov, nevyhnutne zanikne, alebo formálneho, ako keď povieme, že je nevyhnutné, aby trojuholník mal tri uhly, ktorých súčet je rovný dvom pravým. V tomto prípade ide o prirodzenú a absolútnu nevyhnutnosť. Iným spôsobom nejakej veci patrí „nemožnosť nebyť“ na základe vonkajšieho princípu, ktorým je cieľ alebo účinná príčina. Na základe cieľa je niečo nevyhnutné, keď niekto bez toho niečoho nemôže cieľ dosiahnuť alebo dosiahnuť ho dobre; napríklad pokrm je nevyhnutný pre život a kôň pre cestovanie. Táto nevyhnutnosť sa nazýva cieľová a niekedy ju voláme aj užitočnosťou. Na základe účinnej príčiny niekomu patrí nemožnosť nebyť, keď je nútený inou účinnou príčinou tak, že nemôže konať opačne. Táto nevyhnutnosť sa nazýva prinútením.

Nevyhnutnosť z prinútenia úplne odporuje vôli. Lebo násilným nazývame to, čo je proti sklonu veci. Sám pohyb vôle je nejakým sklonom k niečomu. Preto sa niečo nazýva prirodzeným, keď je v zhode so sklonom prirodzenosti. Iné sa nazýva dobrovoľným, keď je v zhode so sklonom vôle. Vzhľadom na to je teda nemožné, aby niečo bolo zároveň násilným aj prirodzeným. Rovnako je nemožné, aby niečo bolo zároveň jednoducho prinúteným, čiže násilným, aj dobrovoľným.

No cieľová nevyhnutnosť neodporuje vôli, keď sa k cieľu nemožno dostať inak než jedným spôsobom. Ako keď z chcenia prejsť more vzniká vo vôli nevyhnutnosť chcieť loď.

Podobne ani prirodzená nevyhnutnosť neodporuje vôli. Práveže ako sa rozum nevyhnutne pridŕža prvých princíпов, tak sa vôľa nevyhnutne pridŕža posledného cieľa, ktorým je blaženosť. Cieľ sa k praktickým veciam správa tak, ako sa správa princíp k teoretickým veciam, ako sa hovorí v 2. knihe *Fyziky*.⁵ Je potrebné, aby to, čo veci patrí nevyhnutne a nezmeniteľne, bolo základom a princípom všetkého ostatného, lebo prirodzenosť veci je vo všetkom tým prvým, a aby každý pohyb vychádzal z niečoho nehybného.

q. 82, a. 1, ad 1

K prvému treba povedať, že Augustínovo tvrdenie o nevyhnutnosti treba chápať ako o nevyhnutnosti prinútenia. No prirodzená nevyhnutnosť neruší slobodu vôle, čo sám hovorí v tej istej knihe.⁶

q. 82, a. 1, ad 2

K druhému treba povedať, že vôľa, ak chce niečo prirodzene, sa väčšmi zhoduje s uchopovaním prirodzených princíпов ako s rozumom, ktorý sa vzťahuje na protiklady. Preto je podľa toho skôr intelektovou než rozumovou schopnosťou.

q. 82, a. 1, ad 3

K tretiemu treba povedať, že sme pánni svojich úkonov, keďže si môžeme voliť to alebo ono. No voľba sa netýka cieľa, ale tých vecí, ktoré sa vzťahujú k cieľu, ako sa hovorí v 3. knihe *Etiky Nikomachovej*.⁷ Preto túžba po poslednom cieľi nepatrí k tým veciam, nad ktorými máme moc.

⁵ Aristoteles: *Fyzika* II, 9 (200a 21)

⁶ Augustinus, A.: *O božej obci* V, 10 (PL 41, 152).

⁷ Aristoteles: *Etika Nikomachova* III, 2 (1111b 26).

q. 82, a. 2: Žiada vôľa nevyhnutne všetko?

q. 82, a. 2, arg. 1

Pri druhom sa postupuje takto. Zdá sa, že vôľa žiada všetko nevyhnutne. Totiž Dionýz v 4. knihe *O božích menách* hovorí, že „zlo je mimo vôle“.⁸ Teda vôľa nevyhnutne ťahne k dobru, ktoré sa jej predkladá.

q. 82, a. 2, arg. 2

Okrem toho predmet vôle sa k vôli správa ako hýbateľ k pohybovanému. Pohyb pohybovaného však nevyhnutne vychádza z hýbateľa. Zdá sa teda, že predmet pohybuje vôľou nevyhnutne.

q. 82, a. 2, arg. 3

Navyše čo je uchopené zmyslom, je predmetom zmyslovej snaživosti. Čo je uchopené intelektom, je predmetom intelektovej snaživosti, ktorú nazývame vôľou. No to, čo je uchopené zmyslom, nevyhnutne pohybuje zmyslovou snaživosťou. Augustín totiž v *Komentári ku knihe Genesis* hovorí, že „živočíchmi pohybuje to, čo vidia.“⁹ Zdá sa teda, že to, čo je uchopené intelektom, nevyhnutne pohybuje vôľou.

q. 82, a. 2, s. c.

No proti tomu je výrok Augustína, že „vôľa je tou, ktorou sa hreší a správne žije“¹⁰, a tak sa vzťahuje na protiklady. Teda vôľa nechce nevyhnutne čokoľvek.

q. 82, a. 2, co.

Odpovedám, že hoci vôľa chce čokoľvek, nechce to nevyhnutne. Aby to bolo jasné, treba zohľadniť, že ako sa intelekt prirodzene a nevyhnutne vzťahuje k prvým princípom, rovnako sa aj vôľa vzťahuje k poslednému cieľu, ako sa už povedalo.¹¹ No jestvujú rozumom poznateľné veci, ktoré sa nevyhnutne nevzťahujú k prvým princípom. Takými sú kontingentné výroky, pretože ak ich poprieme, nevyplýva z nich popretie prvých princípov. A s týmito kontingentnými výrokmi intelekt nesúhlasí nevyhnutne. No jestvujú nevyhnutné výroky, ktoré sa nevyhnutne vzťahujú k prvým princípom. Takými sú dokázateľné závery, ktoré keď poprieme, nasleduje popretie prvých princípov. A s týmito intelekt nevyhnutne súhlasí vtedy, keď pozná nevyhnutné spojenie záverov s princípmi na základe [deduktívneho] dôkazu. No nevyhnutne s nimi nesúhlasí dovtedy, keď prostredníctvom dôkazu nepozná toto nevyhnutné spojenie.

Podobne je to aj s vôľou. Jestvujú totiž jednotlivé dobrá, ktoré nemajú nevyhnutný vzťah k blaženosti, pretože bez nich človek môže byť blažený a vôľa sa k nim nevzťahuje nevyhnutne. No jestvujú dobrá, ktoré majú nevyhnutný vzťah k blaženosti, pretože prostredníctvom nich sa človek vzťahuje k Bohu, v ktorom jedine tkvie pravá blaženosť. Ešte predtým, než sa ukáže nevyhnutnosť tohto spojenia na základe istoty, ktorá vychádza z videnia Boha, vôľa sa k Bohu nevzťahuje nevyhnutne, a ani k tým veciam, ktoré s tým súvisia. No vôľa toho, čo vidí esenciu Boha, sa k Bohu vzťahuje nevyhnutne, rovnako

⁸ Areopagita: *O božích menách IV* (PG 3, 732).

⁹ Augustinus, A.: *Super Gen. ad. litt. IX*, 14 (PL 34, 402).

¹⁰ Augustinus, A.: *Retractationes I*, 9 (PL 32, 596).

¹¹ ST I, q. 82, a. 1

ako teraz nevyhnutne túžime po blaženosti. Je teda zrejmé, že vôľa nechce všetko nevyhnutne.

q. 82, a. 2, ad. 1

K prvému treba povedať, že vôľa sa k niečomu môže vzťahovať len v aspekte dobra (*sub ratione boni*). No pretože dobro je mnohoraké, nie je vôľa nevyhnutne určená pre jedno [konkrétne] z nich.

q. 82, a. 2, ad. 2

K druhému treba povedať, že hýbateľ nevyhnutne zapríčiňuje pohyb v pohybovanom vtedy, keď moc hýbateľa presahuje pohybovaného, takže celá jeho potencia je podriadená hýbateľovi. No keďže potencia vôle sa týka všeobecného a dokonalého dobra, nepodlieha nejakému jednotlivému dobru. A preto nie je nevyhnutne pohybovaná nejakým jednotlivým dobrom.

q. 82, a. 2, ad. 3

K tretiemu treba povedať, že zmyslová sila nie je silou, ktorá porovnáva rozličné veci, ako napríklad rozum, ale jednoducho uchopuje nejakú jednu vec. A preto táto jedna vec pohybuje zmyslovú snaživosť vymedzeným spôsobom. No rozum porovnáva mnohé veci, a preto pohyb intelektovej snaživosti, totiž vôle, môže vychádzať z týchto mnohých vecí, a nie nevyhnutne len z jednej veci.

q. 82, a. 3: Je vôľa vznešenejšia ako rozum?

q. 82, a. 3, arg. 1

Pri treťom sa postupuje takto. Zdá sa, že vôľa je vyššia schopnosť ako rozum. Totiž dobro a účel sú predmetom vôle. No účel je prvou z najvyšších príčin. Preto je vôľa prvou a najvyššou z duševných schopností.

q. 82, a. 3, arg. 2

Okrem toho sa ukazuje, že prírodné veci, ktoré pozorujeme, postupujú od nedokonalých k dokonalým. A to sa tiež ukazuje v schopnostiach duše. Postupujú totiž od zmyslov k rozumu, ktorý je vznešenejší. No prirodzený postup vychádza od úkonu rozumu a smeruje k úkonu vôle. Teda vôľa je dokonalejšia a vznešenejšia schopnosť ako rozum.

q. 82, a. 3, arg. 3

Okrem toho habity sú primerané schopnostiam ako dokonalosti veciam, ktoré sa dajú zdokonaľiť. No habitus, ktorým je vôľa zdokonalená, totiž láska, je vznešenejší ako habity, ktorými je zdokonaľovaný rozum, ako sa hovorí v 1 Kor. 13, 2: „Keby som poznal všetky tajomstvá a mal všetku vieru, a lásky by som nemal, ničím som.“ Teda vôľa je vyššou schopnosťou ako rozum.

q. 82, a. 3, s. c.

No proti tomu je, čo hovorí Filozof v 10. knihe *Etiky Nikomachovej*, že najvyššou schopnosťou duše je rozum.¹²

---

¹² Aristoteles: *Etika Nikomachova X*, 7 (1177a 12-20).

q. 82, a. 3, co.

Odpovedám, že nadradenosť niečoho nad iným možno chápať dvojako. Prvým spôsobom jednoducho (*simpliciter*), druhým spôsobom v odvodenom zmysle (*secundum quid*). Ak uvažujeme o niečom jednoducho, uvažujeme, aké je to samo osebe. Ak uvažujeme v odvodenom zmysle, hovorí sa o tej veci podľa toho, v akom vzťahu je k niečomu inému. Ak teda uvažujeme o rozume a vôli ako takých, ukazuje sa, že rozum je vznešenejší. A to je zjavné na základe porovnania ich predmetov. Totiž predmet rozumu je jednoduchší a absolútnejší než predmet vôle, lebo predmet rozumu je hlavným dôvodom žiadateľného dobra. No žiadateľné dobro, ktorého pojem je v rozume, je predmetom vôle. Čím je však niečo jednoduchšie a abstraktnejšie, tým je samo osebe vznešenejšie a vyššie. A preto je predmet rozumu vyšší ako predmet vôle. Keďže vlastná povaha schopnosti je určená podľa poriadku voči svojmu predmetu, vyplýva z toho, že osebe a jednoducho rozum je vyšší a vznešenejší ako vôľa.

No v odvodenom zmysle a na základe porovnania s iným sa ukazuje, že vôľa je niekedy vyššia ako rozum, a to preto, lebo predmet vôle je vyšší než predmet rozumu. Ako keď poviem, že sluch je v odvodenom zmysle slova vznešenejší ako zrak, ak nejaká vec, ktorú počuť, je vznešenejšia ako farebná, hoci farba je vznešenejšia a jednoduchšia ako zvuk. Ako sa vyššie povedalo,¹³ úkon rozumu tkvie v tom, že pojem pochopenej veci je v chápaní. Úkon vôle sa završuje v tom, že vôľa je naklonená k veci samej, nakoľko je sama osebe. A preto Filozof v 6. knihe *Metafyziky* hovorí, že dobro a zlo, ktoré sú predmetmi vôle, „sú vo veciach“; „pravda a nepravda“, ktoré sú predmetmi rozumu, „sú v mysli“.¹⁴ Pokiaľ je vec, v ktorej spočíva dobro, vznešenejšia ako sama duša, v ktorej je uchopený pojem, na základe porovnania s tou vecou je vôľa vyššia ako rozum. No ak je vec, v ktorej je dobro, nižšia ako duša, na základe porovnania s tou vecou je rozum vyšší ako vôľa. A preto je láska k Bohu lepšia ako poznanie (Boha), a naopak, lepšie je poznávať telesné veci ako ich milovať. A tak, jednoducho vzaté, rozum je vznešenejší ako vôľa.

q. 82, a. 3, ad. 1

K prvému treba povedať, že pojem príčin možno prijať z porovnania jedného k druhému a v tomto porovnávaní sa uchopuje pojem dobra ako zásadnejší. No hovorí sa, že pravdivé (*verum*) je absolútnejšie a označuje povahu samého dobra. Preto je dobro nejakým spôsobom pravdivé. No zasa aj samo pravdivé je nejakým dobrom, lebo rozum je nejakou vecou a pravda jeho cieľom. A medzi inými cieľmi je tento najvznešenejší, keďže rozum vyniká nad inými schopnosťami [duše].

q. 82, a. 3, ad. 2

K druhému treba povedať, že to, čo je skôr podľa vzniku a času, je nedokonalejšie, pretože v jednom a tom istom možnosti časovo predchádza uskutočnenie a nedokonalosť predchádza dokonalosť. Avšak to, čo je skoršie jednoducho a podľa poriadku prirodzenosti, je dokonalejšie, pretože uskutočnenie je skoršie ako možnosť. A týmto spôsobom je

¹³ ST I, q. 16, a.1; q. 27, a.4

¹⁴ Aristoteles: *Metafyzika VI*, 4 (1027b 25).

rozum skorší ako vôľa, ako pohybujúce predchádza pohyblivé, aj ako aktívne predchádza pasívne; totiž rozumom uchopené dobro pohybuje vôľu.

q. 82, a. 3, ad. 3

K tretiemu treba povedať, že tento dôvod sa týka vôle, keď sa porovnáva s tým, čo je nad dušou. Totiž cnosť lásky je tá, ktorou milujeme Boha.

q. 82, a. 4: Pohybuje vôľa rozumom?

q. 82, a. 4, arg. 1

Pri štvrtom sa postupuje takto. Zdá sa, že vôľa nepohybuje rozumom. Lebo to, čo pohybuje, je vznešenejšie a skoršie ako pohybované, pretože hýbateľ je aktívny. Ako hovorí Augustín v XII. knihe *Komentára ku Genezis*¹⁵ a aj Filozof v III. knihe *O duši*,¹⁶ ten, čo je aktívny, je vznešenejší ako ten, čo je pasívny. No rozum je skorší a vznešenejší než vôľa, ako sa povedalo vyššie.¹⁷ Teda vôľa nepohybuje rozumom.

q. 82, a. 4, arg. 2

Okrem toho hýbateľ je pohybovaný pohybovaným iba ak akcidentálne. No rozum pohybuje vôľou, pretože to, čo rozum uchopuje ako žiadateľné, pohybuje bez toho, aby bolo pohybované. Snaživosť je však pohybujúca a pohybovaná. Teda rozum nie je pohybovaný vôľou.

q. 82, a. 4, arg. 3

Navyše nič nemôžeme chcieť, ak to nie je poznané. Ak teda k poznaniu pohybuje vôľa chcúc poznať, treba aby tomuto chceniu predchádzal úkon poznania, a toto poznanie inému chceniu, a tak donekonečna, čo je nemožné. Teda vôľa nepohybuje rozumom.

q. 82, a. 4, s. c.

No proti tomu je, čo hovorí Damaský, že „je v našej moci, či sa chceme alebo nechceme učiť nejaké umenie.“¹⁸ V našej moci je to na základe vôle. No umenie sa učíme rozumom. Teda vôľa pohybuje rozumom.

q. 82, a. 4, co.

Odpovedám: niečo sa nazýva pohybujúcim dvojako. Prvým spôsobom na spôsob cieľa. Takto sa hovorí, že cieľ pohybuje tým, čo je aktívne. A týmto spôsobom rozum pohybuje vôľou, lebo poznané dobro je predmetom vôle a pohybuje ňou ako [jej] cieľ.

Iným spôsobom sa niečo nazýva pohybujúcim ako činiteľ, ktorý keď sa mení, pohybuje tým, čo sa mení, a ako pudiaci, ktorý pohybuje pudným. A týmto spôsobom pohybuje vôľa rozumom a všetkými silami duše, ako o tom hovorí Anzelm v knihe *O podobnostiach*.¹⁹ Dôvodom toho je, že vo všetkých aktívnych usporiadaných schopnostiach tá schopnosť, ktorá má na zreteli všeobecný cieľ, pohybuje schopnosťami, ktoré sú zamerané na jednotlivé ciele. A to sa ukazuje tak v prírode, ako aj v politických veciach. Nebo,

---

¹⁵ Augustinus, A.: *Super Gen. ad litt. XII*, 16 (PL 34, 467).

¹⁶ Aristoteles: *O duši III*, 5 (430a 17).

¹⁷ ST I, q. 82, a. 3

¹⁸ Ján Damaský, J.: *De fide orth. II*, 26 (PG 94, 960).

¹⁹ Eadmer: *De similitudinibus* 2 (PL 159, 605)

ktoré je aktívne vzhľadom na všeobecné zachovanie vecí, ktoré môžu vzniknúť a zaniknúť, pohybuje všetkými nižšími telesami, z ktorých niektoré sú aktívne vzhľadom na zachovanie vlastného druhu alebo jednotlivca. Aj kráľ, ktorý sa usiluje o spoločné dobro celého kráľovstva, pohybuje svojou vládou a všetkými predstavenými miest, z ktorých každý riadi svoje jednotlivé mesto. No predmetom vôle je spoločné dobro a spoločný cieľ a každá schopnosť sa vzťahuje na nejaké dobro, ktoré je jej primerané. Napríklad zrak na vnímanie farby, rozum na poznávanie pravdy. A preto vôľa na spôsob aktívneho [člena] pohybuje všetkými schopnosťami duše smerom k ich úkonom, okrem prirodzených síl vegetatívnej časti, ktoré nepodliehajú nášmu rozhodovaniu.

q. 82, a. 4, ad 1

K prvému treba povedať, že na rozum možno nazerať dvojako. Prvým spôsobom tak, že rozum uchopuje súcno a pravdu vo všeobecnosti. Druhým spôsobom ako na nejakú jednotlivú duševnú schopnosť, ktorá má určitý úkon. A podobne dvojako možno nazerať na vôľu. Jedným spôsobom vzhľadom na jej spoločný predmet, na základe ktorého žiada spoločné dobro. Druhým spôsobom tak, že je určitou schopnosťou duše, ktorá má určitý úkon. Keby sa teda navzájom porovnali rozum a vôľa podľa všeobecnosti svojich predmetov, musíme potvrdiť, ako sa povedalo už vyššie,²⁰ že rozum je jednoducho vyšší a vznešenejší ako vôľa. No keby sa však uvažovalo o rozume podľa všeobecnosti jeho predmetu a o vôli ako o nejakej určitej schopnosti, tak rozum je opäť vyšší a skorší ako vôľa. Pod pojmi súcno a pravdy, ktoré uchopuje rozum, je obsiahnutá vôľa ako taká, jej úkon a aj predmet. Z toho vyplýva, že rozum uchopuje vôľu, jej úkon i jej predmety, rozumie aj iným obsahom, akými sú napríklad kameň či drevo, a patria pod spoločný pojem súcna a pravdy. Ak sa však uvažuje o vôli podľa spoločnej povahy jej predmetu, ktorým je dobro, tak rozum sám, keďže je nejakou vecou a osobitou schopnosťou, patrí pod spoločný obsah dobra. Pod tento obsah dobra patrí napríklad rozum sám, uvažovanie ako také a jeho predmet, ktorým je pravda. Z nich každý je nejakým osobitým dobrom. A podľa toho je vôľa vyššia ako rozum a môže ním pohybovať.

Z toho je teda zrejмый dôvod, prečo sa tieto schopnosti navzájom svojimi úkonmi obsahujú,²¹ pretože rozum poznáva, že vôľa chce, a vôľa chce, aby rozum poznával. A podobným spôsobom je pojem dobra obsiahnutý v pojme pravdy, keďže je táto pravda pochopená. A pojem pravdy je obsiahnutý v pojme dobra, pretože je nejakým žiadaným dobrom.²²

q. 82, a. 4, ad 2

K druhému treba dodať, že rozum pohybuje vôľou jedným spôsobom, a vôľa rozumom druhým spôsobom, ako už bolo práve povedané.

q. 82, a. 4, ad 3

K tretiemu treba povedať, že netreba postupovať donekonečna, ale treba sa zastaviť v rozume ako v prvom. Je nevyhnutné, aby každý pohyb vôle predchádzalo uchopenie

---

²⁰ ST I, q. 82, a. 3.

²¹ ST I, q. 16, a. 4, ad 1.

²² ST I, q. 79, a. 2, ad 2.

rozumom, no nie každému uchopeniu predchádza pohyb vôle. No princípom rady a chápania je nejaký rozumový princíp, ktorý je vyšší ako náš rozum a ním je Boh, ako už povedal Aristoteles v VII. knihe *Etiky Eudemónovej*.²³ A týmto spôsobom sa ukazuje, že nie je nevyhnutné postupovať donekonečna.

q. 82, a. 5: Rozdeľuje sa vôľa na dychtívú a vznetlivú?

q. 82, a. 5, arg. 1

Pri piatom sa postupuje takto: Zdá sa, že pri vyššej snaživosti, teda pri vôli treba rozlišovať dychtívú a vznetlivú [časť]. Totiž dychtívá sila má názov od dychtenia, zatiaľ čo vznetlivá od vzplanutia [hnevom] (*irasci*). Jestvuje však nejaká dychtivosť, ktorá nemôže patriť k zmyslovej snaživosti, ale len k rozumovej, a tou je vôľa. Patrí k nej podobne ako dychtivosť patrí k múdrosti, o ktorej sa hovorí v 6. knihe *Múdrosti* 6, 12: „dychtivosť po múdrosti privádza do večného kráľovstva“. Jestvuje aj akýsi zápal, ktorý nemôže patriť k zmyslovej snaživosti, ale len k rozumovej, ako keď vzplanieme [hnevom] proti nerestiam. Preto aj Hieronymus v *Komentári k Matúšovi* (Mat. 13, 13) napomína, „aby sme so zápalom [hnevu] nenávideli neresti.“²⁴ Preto treba dychtívú a vznetlivú [časť] rozlišovať aj v rozumovej, ako aj zmyslovej snaživosti.

q. 82, a. 5, arg. 2

Navyše zvyčajne sa hovorí, že láska je v dychtivej, no nádej vo vznetlivej [duši]. Tieto však nemôžu byť v zmyslovej snaživosti, pretože sa netýkajú zmyslových, ale rozumových predmetov. Preto dychtivosť a vznetlivosť treba pripustiť v rozumovej časti.

q. 82, a. 5, arg. 3

Okrem toho v knihe *O duchu a duši* sa hovorí, že tieto sily (totiž dychtivosť, vznetlivosť aj rozumnosť) má duša predtým, než sa spojí s telom. No nijaká schopnosť zmyslovej časti sa netýka len duše [ako takej], ale duše spojenej [s telom], ako sa povedalo vyššie. Teda vznetlivá a dychtívá časť sú vo vôli, ktorá je rozumovou snaživosťou.

q. 82, a. 5, s. c.

Tomu však protirečí, čo tvrdí Gregor Nysský, že nerozumová časť duše sa delí na dychtívú a vznetlivú.²⁵ A to isté hovorí Ján Damaský v 2. knihe *O pravej viere*.²⁶ Aj Filozof v 3. knihe *O duši* hovorí, že „vôľa sa nachádza v rozume; v nerozumovej časti sú dychtivosť a hnev“ čiže „túžba a odvaha“.²⁷

q. 82, a. 5, co.

Odpovedám: vznetlivá a dychtívá časť nie sú časťami rozumovej snaživosti, ktorú nazývame vôľou. Pretože, ako sa povedalo vyššie,²⁸ schopnosť, ktorá sa týka nejakého predmetu podľa spoločného pojmu, sa nerozlišuje podľa druhových rozdielov, ktoré patria pod jej spoločný pojem. Je to ako keď zrak prijíma videné veci podľa pojmu farebnosti

²³ Aristoteles: *Etika Eudemónova VII*, 14 (1248a 24).

²⁴ Hieronymus: *Com. ad Matth.* 1, 13, 33 (PL 26, 94)

²⁵ Nemesius: *De nat. hom.* 16-17 (PG 40, 672, 676)

²⁶ Damascenus, J.: *De fid. orth. II*, 12 (PG 94, 928).

²⁷ Aristoteles: *O duši III*, 9 (432b 3).

²⁸ ST I, q. 59, a. 4; q. 79, a. 7.

a zrakové schopnosti sa nerozlišujú podľa rozdielnych druhov farby. Keby totiž jestvovala nejaká schopnosť, ktorá by sa týkala bielej farby ako bielej, a nie ako farebnej, tak by sa odlišovala od schopnosti, ktorá by sa týkala čiernej farby ako čiernej.

No zmyslová snaživosť sa netýka spoločného pojmu dobra, pretože ani zmysel nechopuje všeobecné. A preto podľa rozdielnych pojmov jednotlivých druhov dobra sa rozlišujú jednotlivé časti zmyslovej snaživosti. Dychtivosť si vyžaduje vlastný pojem dobra, keďže je zmyslovo potešujúca a primeraná prirodzenosti. Vznetlivá si však vyžaduje pojem dobra, pokiaľ odháňa a útočí proti tomu, čo je škodlivé. Lenže vôľa sa týka dobra v jeho spoločnom pojme. A preto sa vo vôli, ktorá je rozumovou snaživosťou, nerozlišujú nejaké snaživé schopnosti, ako keby v rozumovej snaživosti bola vznetlivá niečím iným ako dychtivá. Ani na strane rozumu sa nezmnožujú uchopujúce sily, hoci sa zmnožujú na strane zmyslov.

q. 82, a. 5, ad 1

K prvému treba povedať, že láska, dychtivosť a im podobné sa chápu dvojako. A to podľa toho, do akej miery je každá z nich nejakou snaživosťou, ktorá vzniká z nejakého vzrušenia ducha. Tak sa všeobecne ponímajú a týmto spôsobom sú len v zmyslovej snaživosti. Iným spôsobom označujú jednoduchú snaživosť bez vášne či vzrušenia ducha. A takými sú úkony vôle. A týmto spôsobom sa pripisujú aj anjelom a Bohu. No keď sa chápu takto, nepatria rozdielnym schopnostiam, ale len jednej schopnosti, ktorú nazývame vôľa.

q. 82, a. 5, ad 2

K druhému treba povedať, že vôľa ako taká sa môže nazvať vznetlivou, ak chce útočiť proti zlu, no nie z podnetu vášne, ale z podnetu úsudku rozumu. A v tomto prípade ju možno nazvať dychtivou, a to na základe túžby po dobre. A týmto spôsobom sú vo vznetlivej a dychtivej časti láska a nádej, teda vo vôli, ak je zameraná na takéto úkony.

A takto možno rozumieť aj tomu, čo sa hovorí v knihe *O duchu a duši*, že duša má vznetlivú a dychtivú časť predtým, než sa spojí s telom (myslí sa tu poriadok prirodzenosti, nie času). Nie je však nevyhnutné brať vážne slová onej knihy.

q. 82, a. 5, ad 3

Z toho je zrejmá odpoveď na tretí [argument].

Tento preklad je vypracovaný podľa latinského originálu. S. Thomae de Aquino: *Summa theologiae*, p. 1, q. 82, a. 1 – 5. In: *Opera omnia iussu Leonis XIII edita cura et studia fratrum Praedicatorum*. Romae: Commissio Leonina, vol. V, 1889, s. 293-306.
Preložil *Michal Chabada*

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0510.